

Notitie

Aan	Programmabureau Kennisprogramma Zeespiegelstijging
Van	Maatschappelijke klankbordgroep Kennisprogramma Zeespiegelstijging
Ons kenmerk	639074712468204469
Datum	29 mei 2026
Onderwerp	Reflectie op de impactanalyse

1. Inleiding

Vraagstelling

Het programmabureau van het Kennisprogramma Zeespiegelstijging heeft de Maatschappelijke Klankbordgroep Kennisprogramma Zeespiegelstijging (kortweg de klankbordgroep) gevraagd om een reflectie te geven op de resultaten van de Impactanalyse Zeespiegelstijging, een onderzoek naar de gevolgen van verschillende strategieën en denkrichtingen voor het omgaan met zeespiegelstijging. Concreet stelde het programmabureau de volgende vier vragen aan de klankbordgroep:

- In hoeverre worden de resultaten van het onderzoek door de klankbordgroep herkend?
- Welke inzichten haalt de klankbordgroep uit de resultaten van het onderzoek?
- Welke aandachtspunten ziet de klankbordgroep bij de duiding van het onderzoek?
- Hoe kijkt de klankbordgroep aan tegen de kennisdoorwerking van het kennisprogramma?

Impactanalyse

Van alle onderzoeksresultaten van het kennisprogramma heeft de klankbordgroep het meest uitgekeken naar de resultaten van de Impactanalyse: het onderzoek naar de verwachte effecten van zeespiegelstijging (van 0,5m tot 5m) in combinatie met verschillende strategieën om Nederland veilig en leefbaar te houden. Dat zijn de huidige voorkeursstrategie voor waterveiligheid, zandige kust en verziltingsbestrijding en alternatieve strategieën voor de lange termijn; de denkrichtingen Beschermen, Zeewaarts en Meebewegen. Er is gekeken naar effecten voor economische functies en waarden (landbouw, grondstofwinning, bouw en industrie, transport en overslag, recreatie en toerisme, drinkwater en energie) en naar niet-economische functies en waarden (natuur, fysieke leefomgeving en duurzaamheid).

Het onderzoek is grotendeels uitgevoerd door een expertpanel dat per functie of waarde het verwachte effect van zeespiegelstijging en strategie heeft uitgedrukt in een likertschaal (--, -, 0, +, ++) en een beknopt kwalitatief oordeel. In het onderzoek zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Er is niet gekeken naar andere (autonome of beleidsmatige) ontwikkelingen zoals bevolkingsgroei, stedelijke ontwikkeling, energietransitie, economische ontwikkeling of bodemdaling.
- Er is alleen gekeken naar zeespiegelstijging, niet naar andere gevolgen van klimaatverandering zoals hitte, droogte en extreme neerslag.
- Er is niet gekeken naar de effecten van mogelijke mitigerende maatregelen.
- Er is gekeken op landelijk niveau met soms een doorkijk naar regiospecifieke situaties
- Waar mogelijk is het effect gekwantificeerd, waar dat niet mogelijk was is het effect kwalitatief beschreven
- bij de impactanalyse zijn de effecten van zeespiegelstijging bepaald, onafhankelijk van het tempo van zeespiegelstijging, tenzij het noodzakelijk was om daar aannames over te doen.

Werkwijze

Deze reflectie is gebaseerd op de gesprekken tijdens twee bijeenkomsten, gehouden op 13 juni en 8 september 2025, en schriftelijke inbreng van leden van de klankbordgroep. Ter voorbereiding op de eerste bijeenkomst heeft de klankbordgroep het concept onderzoeksrapport en een voor de klankbordgroep opgestelde leeswijzer ontvangen en bestudeerd. Tijdens de bijeenkomst hebben onderzoekers die betrokken waren bij de Impactanalyse en de projectleider namens IenW een toelichting gegeven op de resultaten van het onderzoek. In de tweede bijeenkomst heeft de klankbordgroep gediscussieerd over de betekenis van het onderzoek voor maatschappelijke organisaties en is de basis gelegd voor deze reflectie. Met deze reflectie beoogt de klankbordgroep bij te dragen aan een verdere verdieping van het gesprek over zeespiegelstijging, en aan de ontwikkeling van robuust beleid dat Nederland ook in de toekomst veilig en leefbaar houdt.

Maatschappelijke Klankbordgroep Kennisprogramma Zeespiegelstijging

De Maatschappelijke Klankbordgroep Zeespiegelstijging (MKBG KPZSS) is door het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat in 2022 opgericht om bedrijven en maatschappelijke organisaties te betrekken bij de kennisontwikkeling over zeespiegelstijging. De Maatschappelijke Klankbordgroep zeespiegelstijging heeft drie doelen: 1) wederzijdse kennisontwikkeling – en deling over zeespiegelstijging, 2) een breed proces op gang brengen waarbij organisaties handelingsperspectieven ontwikkelen voor zeespiegelstijging en 3) feedback geven aan de Rijksoverheid. Aan de klankbordgroep nemen vertegenwoordigers deel van organisaties op het gebied van natuur en milieu, drinkwater, (water)bouw, financiële dienstverlening, scheepvaart en havens, visserij, grondstofwinning en energie. Onder leiding van een onafhankelijk voorzitter worden themasessies georganiseerd. De verslagen van deze bijeenkomsten zijn openbaar en staan op de website van het deltaprogramma.

2. Waardering van de impactanalyse

Wij zijn ons bewust van de omvang en complexiteit van dit onderzoek naar de effecten van zeespiegelstijging op economische en niet-economische functies en waarden in Nederland. Daarom spreken we in de eerste plaats onze waardering uit voor het geleverde werk en de resultaten die dat heeft opgeleverd. Het onderzoek biedt een omvangrijk en zorgvuldig opgebouwd beeld van mogelijke effecten van zeespiegelstijging. Het onderzoek is helder gestructureerd en de resultaten zijn overzichtelijk en vergelijkbaar gepresenteerd. Het resultaat van de impactanalyse, namelijk dat zeespiegelstijging op (bijna) alle economische en niet-economische functies en waarden in meer of mindere mate een negatief effect heeft, wordt door ons herkend. Dit beeld sluit aan bij de kennis en ervaring én de zorgen van de betrokken maatschappelijke organisaties. Tegelijkertijd blijkt uit de discussies in de klankbordgroep dat de effecten van zeespiegelstijging op Nederland in veel gevallen gelaagd en complex zijn, en bovendien per regio verschillen. We zien dat de methodologische keuzes die begrijpelijkerwijs zijn gemaakt om de omvang en complexiteit van het onderzoek hanteerbaar te maken, ten koste zijn gegaan van de zeggingskracht van de resultaten van het onderzoek. Hieronder volgt een toelichting.

Het onderzoek maakt de onvermijdelijkheid en complexiteit van keuzes expliciet

Een belangrijke meerwaarde van de impactanalyse is dat zichtbaar wordt gemaakt dat zeespiegelstijging geen geïsoleerd technisch vraagstuk is maar een breed maatschappelijk vraagstuk met grote maatschappelijke impact. Door systematisch uiteen te zetten welke effecten optreden bij zowel voortzetting van de huidige strategie als bij de verschillende lange-termijn denkrichtingen, laat het onderzoek zien dat elke keuze – óók niet-kiezen – ingrijpende gevolgen heeft. Het oplossen van het ene vraagstuk creëert vaak weer nieuwe vraagstukken. Denk aan ruimtebeslag door dijkversterkingen, ecologische achteruitgang door afsluitingen, toenemende energiekosten door grootschalig pompen, en de schaarste van grondstoffen (zoals zand). Dit doorbreekt het idee dat Nederland met voldoende technische innovatie altijd “veilig” kan blijven zonder maatschappelijke consequenties. Juist doordat de analyse

effecten in beeld brengt voor uiteenlopende functies zoals landbouw, natuur, energie, leefomgeving en economie, wordt duidelijk dat waterveiligheid steeds vaker botst met andere publieke waarden. Daarmee helpt het onderzoek bestuurders en beleidsmakers om het gesprek te verleggen van “wat kan technisch?” naar “wat vinden we maatschappelijk acceptabel?”. De impactanalyse fungeert zo als een spiegel: zij dwingt tot explicitering van waarden, belangen en trade-offs die anders impliciet of uitgesteld zouden blijven. Dat maakt het onderzoek relevant in een fase waarin strategische keuzes voor de komende decennia moeten worden gemaakt.

Ceteris paribus-voorwaarden: een begrijpelijke maar beperkende keuze

In het onderzoek is ervoor gekozen om alleen het effect van zeespiegelstijging te analyseren, onder de aanname dat alle andere autonome en beleidsmatige ontwikkelingen gelijk blijven. Die keuze is methodologisch goed te verdedigen. Door ‘ceteris paribus’ te werken, is het mogelijk om zuiver te bepalen welke effecten uitsluitend aan zeespiegelstijging zijn toe te schrijven. Omdat het onderzoek de huidige strategie en verschillende lange-termijn denkrichtingen vergelijkt, helpt de ceteris paribus-voorwaarde om gelijke uitgangspunten voor alle varianten te hanteren, hetgeen de vergelijking transparanter en consistentere maakt. Daarnaast maakt dit het onderzoek in tijd, reikwijdte en uitvoerbaarheid hanteerbaar. Echter, in werkelijkheid manifesteert zeespiegelstijging zich niet geïsoleerd. Zeespiegelstijging, droogte, piekneerslag, temperatuurstijging, bodemdaling, verzilting, drinkwaterbeschikbaarheid, demografie, energietransitie en economie beïnvloeden elkaar. Het is één systeem. Het effect van zeespiegelstijging op bijvoorbeeld zoetwaterbeschikbaarheid of landbouw is in de werkelijkheid het resultaat van deze interacties, positieve en negatieve terugkoppelingen en hogere orde effecten. Sectoren passen zich in de praktijk aan: landbouw kan veranderen, functies kunnen verschuiven en nieuwe technieken kunnen ontstaan. Deze dynamiek blijft in het onderzoek buiten beeld. Door deze ontwikkelingen niet mee te nemen, ontstaat een statische toekomstprojectie die weinig lijkt op de dynamiek van de echte wereld en mogelijk ook te pessimistisch is.

Gezonde ecosystemen als uitgangspunt voor ruimtelijke ordening

De klankbordgroep is van mening dat natuur niet moet worden beschouwd als een functie naast andere functies, maar als het uitgangspunt voor ruimtelijke ontwikkeling. Zonder gezonde ecosystemen komt de houdbaarheid van alle andere functies onder druk te staan.

Relevante regionale verschillen in effecten zijn grotendeels buiten beeld gebleven

Een ander aandachtspunt betreft de gekozen schaal waarop de effecten zijn bepaald. De analyse richt zich hoofdzakelijk op het landelijk niveau, terwijl de gevolgen van zeespiegelstijging en de denkrichtingen per regio sterk zullen verschillen. Door deze effecten te aggregeren tot nationale inzichten mist het onderzoek veel relevante differentiatie. Wat nationaal gezien “beperkte impact” lijkt, kan regionaal ingrijpende consequenties hebben voor economie, leefomgeving en bestaanszekerheid. De maatschappelijke klankbordgroep heeft dit herhaaldelijk benadrukt, mede vanuit eigen gebieds- en ervaringskennis. Door het ontbreken van een fijnmaziger ruimtelijke uitwerking (lage resolutie) blijft de analyse abstract en regionale effecten zijn grotendeels buiten beeld gebleven.

Het uitsluiten van de expertise van de klankbordgroep is een gemiste kans

Het onderzoek is uitgevoerd met experts van een ingenieursbureau en Rijkswaterstaat. We vinden het een gemiste kans dat het aanbod van de klankbordgroep om een bijdrage te leveren aan het onderzoek is afgeslagen. Uit de discussies tijdens de twee bijeenkomsten over de Impactanalyse is gebleken dat de leden van de klankbordgroep juist beschikken over waardevolle, verdiepende gebiedskennis en ervaringskennis.

3. Advies opvolging van de impactanalyse

De klankbordgroep heeft op basis van de gesprekken en de bijeenkomsten die zij heeft gehouden in het najaar van 2025 een aantal adviezen geformuleerd. Deze kunnen bijdragen aan een verdere duiding van de impactanalyse als deze samen met de andere resultaten van het Kennisprogramma Zeespiegelstijging naar de Tweede Kamer gaat in juni 2026. Daarnaast kan het advies richting geven aan de opvolging van de impactanalyse.

Presenteer de impactanalyse als een initiële exploratieve verkenning die nadere uitwerking vereist

De impactanalyse moet gepresenteerd worden als een eerste, exploratieve verkenning van een uiterst complex vraagstuk. De waarde van de impactanalyse ligt in het zichtbaar maken van spanningsvelden, kwetsbaarheden en onvermijdelijke consequenties, maar misschien nog wel meer in het zichtbaar maken van de onmogelijkheid van een integrale impactanalyse. Door de gekozen opzet en aannames geeft het onderzoek vooral een globale en ordenende eerste indruk van de mogelijke impact van zeespiegelstijging en van verschillende strategieën. De analyse nodigt uit tot een regionale verdiepingsslag. De resultaten van de verkenning maken duidelijk waar verdieping noodzakelijk is.

Vertaal de impactanalyse in regionale verhaallijnen die de samenhang in beeld brengen

De landelijke schaal van de impactanalyse maskeert belangrijke regionale verschillen. De klankbordgroep adviseert om regionale verhaallijnen te ontwikkelen waarin de samenhang en onzekerheden invoelbaar worden. Bijvoorbeeld voor een regio in het kustgebied, het rivierengebied en hoog Nederland. In deze regionale verhaallijnen kan de impact van zeespiegelstijging gekoppeld worden aan ruimtelijke ontwikkelingen, functies en belangen. Dit maakt de resultaten concreter en bespreekbaar voor regionale bestuurders, maatschappelijke organisaties en bewoners. Bovendien helpt het om duidelijk te maken dat nationale gemiddelden niet gelijk staan aan lokale effecten.

Combineer de impactanalyse met adaptatie- en transitiepaden

Om de beleidswaarde te vergroten verdient het aanbeveling de impactanalyse te koppelen aan adaptatie- en transitiepaden. Daarbij gaat het om het verkennen van fasering, keuzemomenten en omslagpunten in de tijd: wanneer volstaat optimalisatie van het huidige systeem niet meer, en wanneer worden fundamentele keuzes onvermijdelijk? Door de impactanalyse te combineren met dergelijke paden ontstaat een dynamischer beeld dat beter aansluit bij beleidsprocessen en investeringsbeslissingen. Dit voorkomt dat de impactanalyse blijft steken in hypothetische toekomstbeelden zonder zicht op de route ernaartoe.

Betrek maatschappelijke organisaties met hun relevante kennis ook bij de beleidsverkenning

De klankbordgroep heeft zijn betrokkenheid bij het kennisprogramma gewaardeerd. Vanuit die ervaring adviseert de klankbordgroep om maatschappelijke organisaties ook te betrekken bij de beleidsverkenning die logischerwijze volgt op het kennisprogramma.